Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PRØVEN

Læs blandt andet om:

Jern

DK regeret fra Kregme

Kanon Valde

Aftægtskontrakt

Foreningsarrangementer

Museer og sponsorer

Frederiksværkegnens Historiske Forening

Marts 2011 - 8 Årgang, nr. 30

FORENINGEN

Formand
Bengt Sørensen
Magnesvej 4
3370 Melby
tlf. 47 92 38 44
e-mail: bengts@mail.dk

Næstformand
Axel Hvidtfeldt
Ællingevej 4
3360 Liseleje
tlf. 47 92 31 40
e-mail: ahv@mail.dk

Kasserer
Carl Jensen
St. Havelsevej 92
3310 Ølsted
tlf. 47 74 93 35

Sekretær
Christina Ax
Hillerødvej 112
3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 26 54
e-mail:
fhf@mailme.dk

Redaktør af "Prøven"
Jørgen Tved
Smedebakken 16
3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 00 23
e-mail:
tved@email.dk

Esben Aarsleff
Kildevej 16 A
3300 Frederiksværk
tlf. 33 24 12 73
e-mail:
esbenaarsleff@folkemuseet.dk

Elsebeth Nygaard
Kæruldvej 16
3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 17 12
e-mail:
pny@mail.tele.dk

Niels Jørgen Ebbensgaard
Skovholmsvej 1
3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 61 72
e-mail:
niels.j.ebbensgaard@get2net.dk

Ingrid Nielsen
Lokesvej 33
3370 Melby
tlf. 44 99 05 44
e-mail:
ingrid.emilsdatter@gmail.com

Birthe Loth, tlf. 47 72 21 99, e-mail: birthe.loeth@gmail.com

Kontingent:

Personligt medlemskab:	125,- kr.
Husstandsmedlemskab:	200,- kr.
Firmaer og institutioner:	500,- kr.
Firmaer (under 6 ansatte):	250,- kr.

REDAKTIONEN

Jørgen Tved (ansvarlig)
Christina Ax, Axel Hvidtfeldt, Birthe Løth
Layout: Axel Hvidtfeldt
Fjeldal Grafisk. Oplag 450
ISSN: 1604-0678. Titel: Prøven

Stof til næste nummer af PRØVEN bedes indsendt snarest. Vi tager forbehold for indsendte læserindlæg, som ikke nødvendigvis er udtryk for foreningens holdning.

Foreningens e-mail: fhf@mailme.dk

Hjemmeside: **www.frvhistorie.dk**

I DETTE NUMMER

	Side
Formanden siden sidst	4
Indkaldelse til Generalforsamling 2011	5
Jern	6-11
Danmark regeret fra Kregme Bakker	12-17
Kanon Valde	18-22
Aftægtskontrakt	23-26
Foreningsarrangementer	27
Museer og Arkiver	28
Sponsorer	28

FORMANDEN SIDEN SIDST

2011 startede rigtigt godt med ca. 100 deltagere til et godt og medlevende foredrag, om 50ernes Danmark, af Ph.d Iben Wyff. Det fik en del af os til at tænke på vor nu "historiske " ungdom.

Historieforeningen har haft små og store problemer med vort højtaleranlæg igennem årene. Det gamle er blevet renoveret og vi har så godt som købt et nyt og betydelig kraftigere, men som kræver strømtilførsel. Det er afprøvet ude i Arresødal, så nu kan alle høre talen m.m. til Skt. Hans, mener vi. Oprindelig ville vi leje et anlæg, men et økonomisk godt tilbud med tilskud fra Kulturelt Samråd, ændrede dette til køb. Vedr. ovennævnte fest i år føres lange forhandlinger med kompetente myndigheder om leje af den gamle Hjemmeværnsbygning. Vi håber, det går i orden snart.

Den første bustur går til Malmø, en charmerende gammel og tidligere dansk by. Læs om den andet steds i bladet, men tilmeldingerne er begyndt! Husk, der er forudbetaling! Det bliver en rigtig interessant tur.

Der bliver et ekstra arrangement onsdag d. 8. juni kl. 19.00 ved pumpestationen, på hjørnet af Strandgade og Hermannsgade, hvor multikunstneren Leif Nielsen, vil fortælle den historie hans relieffer indeholder om Stålværket og Frederiksværk. Et desværre, måske, lidt upåagtet kunstværk, som vi nu prøver at råde bod på.

Endnu et arrangement påtænkes i år, til Horserødlejren, som aftentur med selv- og samkørsel.

Vor forening er ved at pådrage sig et problem, synes jeg. Medlemstallet er let faldende og derved anspændes økonomien. Vi skal også passe på ikke bare" at træde vande", derfor prøver bestyrelsen nu med et heldagsmøde for den og særligt indbudte, at optimere og se foreningen efter "i sømmene"! Det skal foregå i marts.

Bestyrelsen glæder sig til at møde Jer ved vore kommende arrangementer.

Bengt

I henhold til vedtægterne indkaldes til

Ordinær generalforsamling

Onsdag den 13. april 2011 kl. 19.00
i Menighedshjemmet.

Dagsorden

1. Valg af dirigent
2. Formandens beretning om foreningens virksomhed
3. Forelæggelse og godkendelse af regnskab
4. Fastsættelse af kontingent
5. Indkomne forslag
6. Valg til bestyrelse
7. Valg af revisor og suppleant

Eventuelt

Ad punkt 5: Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen skal være formanden i hænde 14 dage før generalforsamlingen.

Ad punkt 6: På valg er Bengt Sørensen (modtager genvalg), Elsebeth Nygaard (modtager genvalg), Ingrid Nielsen (modtager genvalg), Niels Jørgen Ebbensgaard (modtager ikke genvalg). Bestyrelsen foreslår Jytte Bloch-Kelsen.

Efterfølgende med adgang for alle vises

Multimediefilm med historisk indhold fra egnen.

Vel mødt til generalforsamlingen.

JERN

Historikeren Søren Mørch har sit værk "VÆLDIGE TING" beskrevet jernet som siden 1770-tallet har været grundlaget for vor moderne civilisation Og sådan er det stadig 95% af alt metal, der anvendes i det 21. århundrede er jern. Politikens Forlag 2010.

Den faste grund under det moderne består af jern. Det er det tiende mest udbredte element i universet. Jordklodens kerne består af jern og nikkel, og da jern er kemisk meget reaktivt, forekommer det alle vegne på jordoverfladen i mangfoldige former og forbindelser. Dets tilgængelighed kombineret med de utrolig mange former, det kan antage, har bevirket, at jernet og dets mestre har været omgivet af myter, lige siden hetitterne for ca. 3.500 år siden fandt ud af at udvinde det og smede det til våben. Siden den tid har jernet været krigens metal. Dets alkymistiske tegn er Mars' tegn, og de sammenhænge og historier, det har optrådt i over hele Jorden, er spændende, fantastiske og fuldstændig endeløse. Derfor gør vi her - omend med et suk - kort proces og afstår fuldstændig fra at gå ind på dem. Vi holder os strengt til vores emne og fortæller kun om jernets rolle i historien om, hvordan det gik til, at verden blev moderne.

Stedet er Midtengland, Shropshire. Tiden er årene lige i begyndelsen af 1700 -tallet. Vores helt hedder Abraham Darby. Han er kvæker - et af de mange religiøse mindretal, der har været tålt i England siden The Test Act i 1672. De blev ikke direkte forfulgt af statsmagten, men de havde ikke samme borgerlige rettigheder som rettroende Church of England-bekendere, der tilsluttede sig de såkaldte 39 artikler - blandt andet kunne de ikke få embeder i statens tjeneste. Så de måtte slås for det, de skulle leve af, og det gjorde de så - udmærket og for manges vedkommende med stort held. Abraham Darby blev udlært som en slags mekaniker til at bygge maltmøller, og som møllebygger forpagtede han et falleret jernstøberi i Coalbrookedale i Shropshire. Tiden omkring år 1700 var vanskelig. På vippen, så at sige. Ville krisen, som var begyndt at vise sig i 1600-tallet, blive værre, så det endte - man kan næsten sige som det plejede, det vil sige som i 1300-tallet og før det igen i 4-500-tallet - i det helt store sammenbrud? Det var der ingen, der kunne vide. Der var heller ingen, der overvejede det, for ingen fandt på at sammenligne det, de oplevede, med noget fra gamle dage. Det er kun os, der mener, vi er så kloge, at vi synes, vi kan se sådan en sammenhæng og finde den oplysende.

Omkring 1700 stod det klart for mange, at jernbranchen havde problemer. De opstod, fordi jernudvinding og jernstøbning havde krævet vældige mængder af trækul. Skovene var forhuggede

og ved at være væk. Flittige smede havde i høj grad været med til at fremkalde en truende økologisk katastrofe. England importerede råjern fra Sverige og trækul fra blandt andet Rusland. Det var godt for zar Peter, som det hjalp til at blive til. 'den Store', samtidig med at Abraham Darby arbejdede på sit jernstøberi.

Som udefrakommende havde Darby den fordel, at han turde prøve noget som kyndige folk i branchen vidste ingen vegne førte hen. Han opfandt blandt andet en metode til at støbe jern i sandforme - den blev principielt og med modifikationer brugt langt ind i 1900-tallet. Hans største bedrift og grunde til, at han er helt i denne historie, er imidlertid, at han fandt ud af, hvordan man kunne udsmelte støbejern ved hjælp af stenkul.

Stenkul var (og er) der om ikke uendeligt meget af, så dog så meget, at det er ganske uoverskueligt. Der var bare den indlysende ulempe ved at brug stenkul eller stenkulsprodukter til udsmeltning af jern, at alle sagkyndig vidste, at det ikke duede. Det var afprøvet massevis af gange.

Problemets kerne var at finde ud af, hvordan det kunne lade sig gøre at afgasse stenkul. Darby anvendte en metode, som langt hen ad vejen lignede den, man anvendte, når man fremstillede trækul, nemlig at opvarme emnet - træ eller stenkul - uden at give luften adgang. Den afgassede stenkul blev til koks, en porøs sten, der kan brænde uden at afgive særlig meget røg, men til gengæld kan udvikle en vældig varme.

Abraham Darby brugte koksene i en højovn, en type, der var kendt siden middelalderen. (En af de ældst kendte, antagelig fra mellem 1150 og 1350, er fundet i Lapphytta i Västmanlands län i Midtsverige). Til stor og almindelig forbavselse fik Darby det til at virke i 1709. De fleste af dem, der prøvede at gøre ham kunsten efter, havde ikke heldet med sig, men det betydningsfulde ved Darbys bedrift og det, der gør ham til en af vores helte, er, at han demonstrerede uden for enhver tvivl, at det kunne lade sig gøre at fremstille jernvarer, for eksempel holdbare jerngryder i mange forskellige størrelser med tynde vægge, ved hjælp af stenkul. Når han kunne, måtte andre vel også kunne gøre det.

Abraham Darby døde i 1717. Hans søn og efterfølger, som også hed Abraham Darby, og som derfor bliver kaldt Abraham Darby den Anden fortsatte eksperimenterne, og nåede i 1735 frem til at perfektionere højovnsprocessen, så hans søn igen, der også hed Abraham Darby og derfor blev kaldt den Tredje, var i stand til at fremstille fantastiske ting i støbejern, blandt andet en bro over floden Severn, som står den dag i dag. og som er en så berømt seværdighed, at byen, den ligger ved, ligefrem har fået navn efter broen, og er kommet til at hedde ***Ironbridge***.

Darby-familien klarede sig i tre generationer. Dens medlemmer blev velstillede, men ikke velhavende eller rige. Virksomheden findes den dag i dag. Den fremstiller af støbejern et vidt berømt og meget flot (og dyrt) komfur ved navn Aga, der er opfundet af en

svensk ingeniør og nobelpristager. Men det er en anden historie, så den lader vi ligge. (Gå selv ind på hjemmesiden www. aga-rayburn.co.uk. se billeder af komfuret og begynd eventuelt at spare op).

Alt sammen meget godt. Men støbejern er ikke duktilt, det vil sige, at der ikke kan trækkes tråde af det, at det ikke kan smedes, at det er vanskeligt at svejse, og at det ikke lader sig hærde. Det næste, der skulle til, for at verden kunne blive moderne, var at finde ud af, hvordan man kunne fremstille smedejern og stål ved hjælp af varmen fra stenkul. Det kom til at tage ret nøjagtigt 150 år fra Darbys bedrift i 1709.

(Om der ud af bearbejdningsprocessen kommer smedejern, stål eller støbejern afhænger af, hvor stort et kulstofindhold jernlegeringen ender med at have. Smedejern er jern, der indeholder mindre end 0,15 pct. kulstof plus i reglen noget slagge. Nu til dags fremstilles det ikke ret tit, for det er billigere at massefremstille stål. Stål er jern, der indeholder fra 0,02 til 1,7 vægtprocent kulstof. Støbejern er jern, der indeholder mere end 1,7 pct. kulstof).

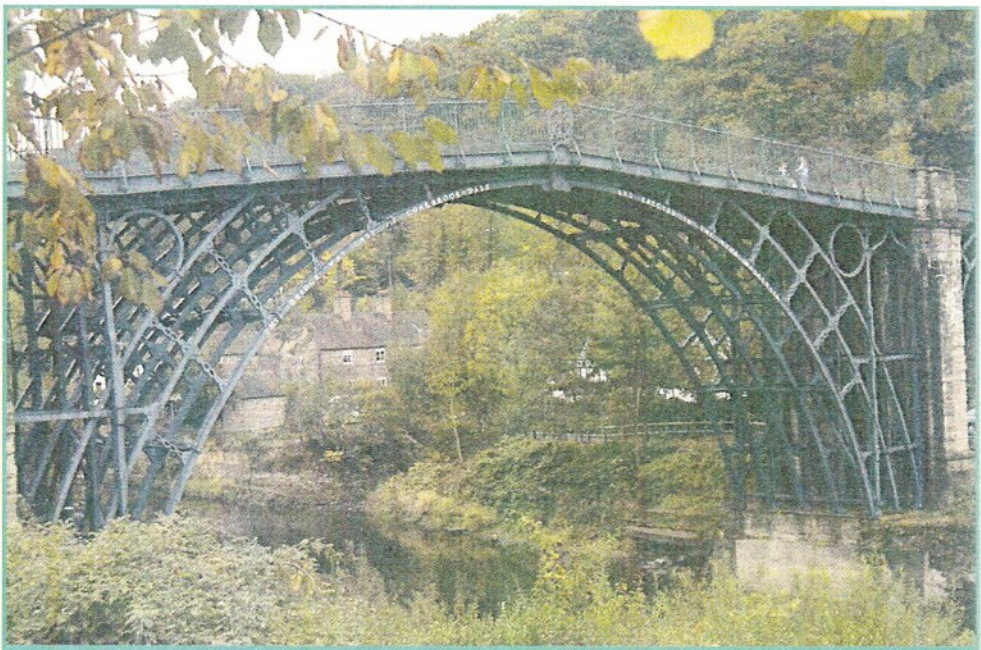

Ironbridge stod færdig i 1779 og er i dag den måske vigtigste attraktion i The Ironbridge Gorge Museums, der arbejder på at synliggøre området som 'Industriens vugge'. (Foto Jason :J. Smith)

Bortset fra afgasningsproblemet bestod det vanskelige ved at bruge stenkul til

jern- og stålbearbejdning meget kort fortalt i at holde koks og jern adskilt, men alligevel opnå så høj en varme (14-1.600 grader), at jernet blev flydende. Ved udsmeltning med trækul, som man havde gjort siden hetitternes tid, fik man af det jernholdige materiale udsmeltet en slaggefyldt. lidt svampet klump - en såkaldt lubbe - som man derpå gik i gang med at gløde og hamre, gløde og hamre, igen og igen og igen, indtil man havde opnået den slags materiale - smedejern eller stål - man ønskede.

(Japanske smedemestre, superhåndværkere. som den japanske stat understøtter som andre kunstnere, arbejder endnu den dag på den facon og fremstiller på den måde verdens bedste køkkenknive. Igen en anden historie, og igen kan man selv gå ind på nettet (www.dick.biz/eindex.htm) og se, hvor usandsynligt fornemt håndværk det er, og hvad den slags koster i kontante euro).

Med koks, som indeholder mange uønskede kemikalier, går det ikke, men også det viste der sig råd for. En englænder, Henry Cort, fandt i 1783-84 på, at man kunne opvarme råjernet til en sej masse ved hjælp af strålevarmen fra et kulfyr ved siden af jernet og så ved hjælp af lange jernstænger røre rundt i den hvidglødende, seje masse for på den måde at brænde forureninger og overflødigt kulstof ud. Når stunden var inde - det kunne trænede fagfolk, der udførte det hårde og tunge arbejde med puddlingen, som processen kaldtes, afgøre ved at iagttage farven på det glødende jern og ved at mærke fornemmelsen i jernstangen - når stunden var inde, kunne de svinge en klump på op til 40 kg (det var, hvad en stærk mand kunne magte) af den seje, glødende jernmasse ud af ovnen til videre bearbejdning under hamre drevet af dampmaskiner.

Det var meget godt, men slet ikke godt nok, så Henry Cort endte sit liv i nød og elendighed som en meget fattig mand, selvom angiveligt 8.200 virksomheder skulle have taget hans metode i brug i 1820. Den havde den store begrænsning, at den kun egnede sig til at bearbejde hvidt råjern, og langt det meste råjern, der blev fremstillet, var desværre gråt råjern.

Corts metode - tør puddling - blev videreudviklet af nok en englænder, Joseph Hall, der omkring 1830 fandt ud af, hvordan man kunne varme jernet op, så det blev flydende, og puddle det 'vådt'. Det fungerede godt. Processen kunne også bruges til gråt jern. Det var der masser af, og der var masser af kul og koks, men puddlingen var specialistarbejde. som ikke alle og enhver kunne udføre, og desuden var mængderne ret små - en puddleovn kunne klare ca. 270 kg pr. ladning. Der gik tre ton fine og dyre koks til, så prisen på det færdige stål blev ret høj - 50-60 engelske pund pr. ton.

Det blev først, da en anden udenforstående fik en fiks ide, som til alle sagkyndiges overraskelse virkede, at stål blevet et almindeligt industriprodukt. Den næstsidste af vores helte i denne omgang hed Henry Bessemer, endnu en gang en engelsk ingeniør. Han op-

dagede, hvad der skete, hvis man blæste luft ind i smeltet, flydende råjern: Det brændte. Eller mere præcist: Under voldsom varmeudvikling blev først silikatet og siden også kulstoffet iltet, og ud af Bessemers konvertere kunne man tappe flydende stål i tonsvis. En gennemsnitlig konverter kunne tage omkring 13.000 kg på én gang, og behandlingen varede ca. 20 minutter. Sammenlign det med puddleovnens ca. 270 kg. De første af Bessemers konvertere kunne producere stål for 7 pund pr. ton, og stålet kunne til at begynde med sælges for 40 pund pr. ton.

Metoden var overvældende effektiv, men det var ikke, før en svensker, også en 'udenforstående', en shippingmand ved navn Goran Fredrik Goransson, gennem mange eksperimenter fandt ud af, hvilken betydning materialet i konverterens lerforing havde for resultatet af processen, at det kom til at virke helt tilfredsstillende. Det lykkedes, angiveligt den 18. juli 1858 i Goran Fredrik Goranssons egen by, som han kaldte Sandvik. Også det firmas efterkommere findes den dag i dag, og også det kan ses på nettet (www.sandvik.se).

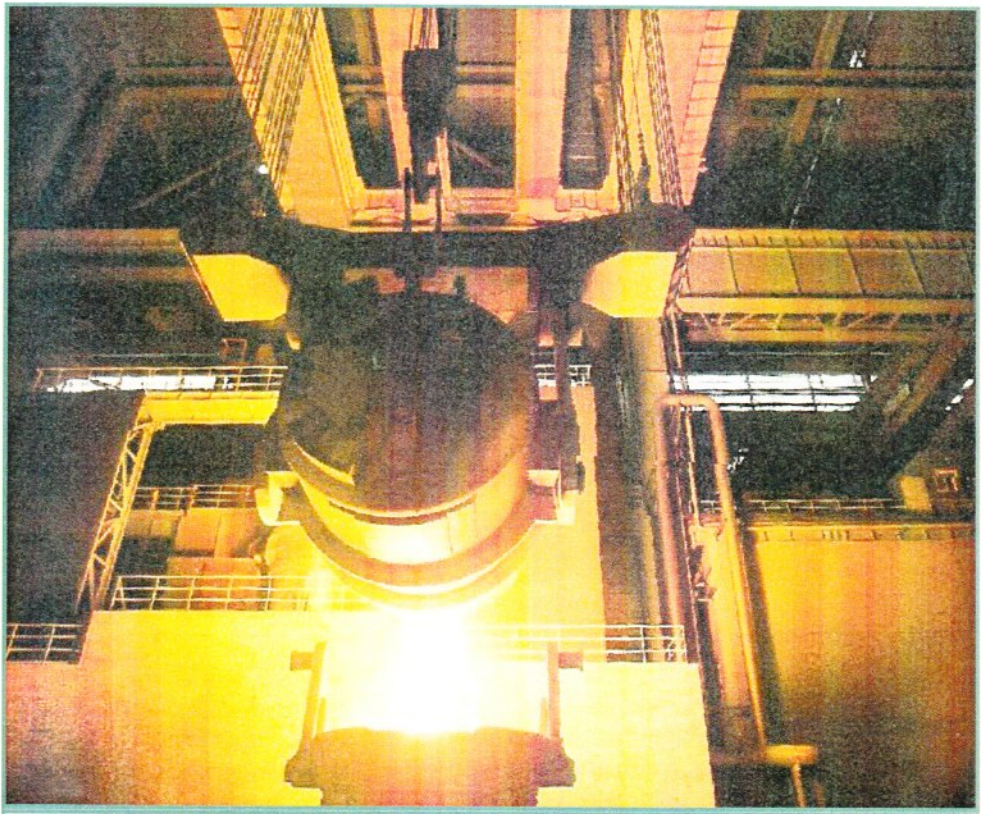

Moderne stålproduktion i Taiyan i Kina. Foto Lo Mak 2007)

Kunsten at lave stål ved hjælp af stenkul blev indtil 1800-tallet betragtet som noget i retning af alkymi - ligesom kunsten at lave guld af bly. En videnskab for de indviede, baseret på hemmelige ritualer, besværgelser, stjernetegn og trylleord samt på tilsætning af særligt sjældne og mærkelige stoffer. 'Hemmelige videnskaber' er og har altid været en uudtømmelig guldgrube for allehånde plattenslagere og svindlere. Forhåbningen om at kunne lave guld af bly gik kold i løbet af 1600-tallet. I 1700-tallet var det kun åbenbare fjolser, der stadig hoppede på den, så i stedet blev det kunsten at fremstille stål ved hjælp af stenkul eller koks plus et eller andet hemmeligt flusmiddel, der blev svindlernes tumleplads.

Selv efter at flere engelske virksomheder i løbet af 1800-tallet havde fået nogenlunde styr på processen, kunne plattenslagere bringe rige folk i Tyskland til fallittens rand ved at påstå sig i besiddelse af 'hemmeligheden'. Det skete for blandt andre Friedrich Krupp - grundlæggeren af det senere så berømte ståldynasti i Essen - endda to gange i træk, så han døde i 1826 som en lud-fattig mand. Selv hans barske søn og efterfølger Alfried (eller, som han selv kaldte sig, Alfred) Krupp bragte også to gange virksomheden undergangen nær, først ved i 1839 at sælge ubrugelige møntvalser af stål, han selv havde fremstillet, til den kongelige og kejserlige østrigske mønt i Wien - en selvovervurdering, som han opgjorde til 30.000 gylden i rentetab, udlæg og bod, og senere ved i 1850'erne at sælge ubrugelige kanoner af bessemerstål til det preussiske militær.

Med udbredelsen af den modificerede bessemerproces begyndte den moderne tid, den, vi lever i endnu. Der er siden dukket vigtige supplerende materialer op - aluminium og plastik for eksempel - men det er værd at lægge mærke til og hele tiden huske på det, vi begyndte dette kapitel med: Det modernes fundament består af jern!

Sådan er det stadig. 95 pct. af det metal, der anvendes i det 21. århundrede, er stål.

Søren Mørch

DANMARK REGERET FRA KREGME BAKKER

Et af vore medlemmer, Steffen Worm Sørensen, havde hørt at Danmark en gang blev "regeret" fra Kregme Bakker. Redaktionen undersøgte sagen og fandt frem til en artikel, som var bragt i "Jul i Frederiksværk 1999" og skrevet af Marie Walter og Michael Ax. Den bringer vi her.

I foråret 1925 havde bladet Tidens Kvinders journalist været på besøg ved Kregme Strand og havde her været på visit hos de to adelsfrøkner Bille og Moltke og set nærmere på deres særprægede sommerboliger i bakkerne ved Roskilde Fjord: 'Kregomehus'; "Lillestuen" og "Kirkedalen".

> »
> *"Krejme", som den lokale Dialekt udtrykker sig, naar vi andre siger Kregome, hører til de uopdagede Skønheder i Landet. Og dette Faktum har sikkert været medbestemmende den Dag, da Frøknerne Bille og Moltke besluttede at bygge dernede ved den skønne Roskilde Fjord og midt i et frodigt sjællandsk Landskab med Lyngbakker mod Fjorden.*
> «

Artiklen i Tidens Kvinder bærer den særprægede titel 'Hos "de to gale Frøkener" i Kregome". Journalisten har især hæftet sig ved, at frøknerne har indrettet husene med gamle møbler og forskellige antikviteter, de har fundet rundt omkring - både i omegnen og i andre dele af landet. Frøknernes særlige interesse for gamle ting og sager blev af lokalbefolkningen opfattet som yderst usædvanlig og gav anledning til betegnelsen "de to gale frøkener".

Som det fremgår af citatet (i boxen), er det også de landskabelige skønhedsværdier, der har fanget journalistens opmærksomhed. Journalisten betegner området ved Kregme Strand som en af de uopdagede skønheder i landet. Det var imidlertid ikke frøknerne Bille og Moltke, andre sommerbeboere i området eller for den sags skyld de land- og husmænd, der tidligere havde ejet lodderne ved fjorden, som var de første, der kunne se værdierne og mulighederne i det karakteristiske landskab ved Roskilde Fjord

Stenalderfolk

Allerede nogle af de første mennesker, vi har kendskab til i vores del af landet, den ældre stenalders jægere og samlere, holdt til her og udnyttede de rige ressourcer i fjorden og formentlig også i de skove, der dengang dækkede baglandet. De tydeligste og mest karakteristiske spor efter stenalderens jægere og samlere er de såkaldte skaldynger, måske mere almindeligt kendt som køk-

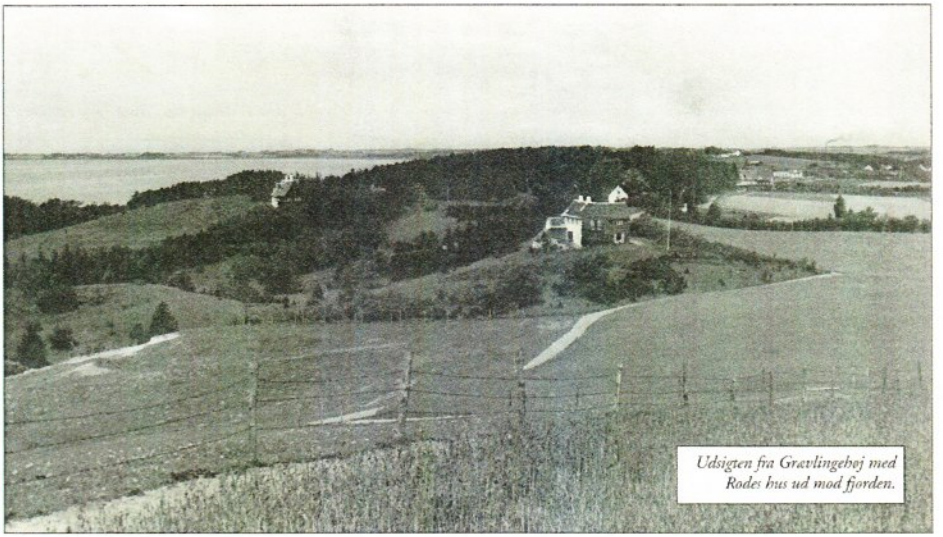

Udsigten fra Grævlingehøj med Rodes hus ud mod fjorden.

kenmøddinger. Skaldyngerne er ophobning af jægerfolkenes affald:

Overvejende østers- og muslingeskaller, fiskeben, fugle- og dyreknogler samt redskaber af hovedsaglig flint og rester efter produktionen af disse i f.eks. form af store mængder flinteafslag. Af sådanne skaldynger er en enkelt allerede for adskillige år siden registreret af museumsfolk fra Nationalmuseet, men i dag ved man, at der findes flere skaldynger på skrænterne langs Roskilde Fjord - også ved Kregme Strand.

Både tidligere og nuværende ejere af sommerhuse i områderne ved Grævlinge- og Præstehøj kan berette om, hvordan de i forbindelse med gravearbejder på deres grunde er stødt på de karakteristiske skaller og flinteafslag. Dette forhold er også helt i overensstemmelse med en arkæologisk tolkning af de landskabelige forudsætninger, der giver grund til at formode, at fjordområdet i ældre stenalder har været et yderst attraktivt spisekammer for tidens jægere og samlere. Endelig bør det nævnes, at der i 1940 fremkom resterne af en skaldynge i forbindelse med en større nedskridning af kystskrænten i nærheden af Præstehøj.

Det var imidlertid ikke så meget skaldyngen, der tiltrak sig den største opmærksomhed dengang. Jordskredet blotlagde også resterne af en dobbelt hellekiste fra slutningen af bondestenalderen (ca., 2000 f.Kr.). Hellekister er grave opbygget af udkløvede stenfliser, "heller". Den dobbelte hellekiste ved Kregme Strand er en sjældent forekommende type i Danmark.

Den daværende formand for Museumsforeningen i Frederiksværk, Th. Christensen, blev tilkaldt. Det er ham vi kan takke for, at vi i dag har kendskab til dette fund. Foto og opmåling gør det

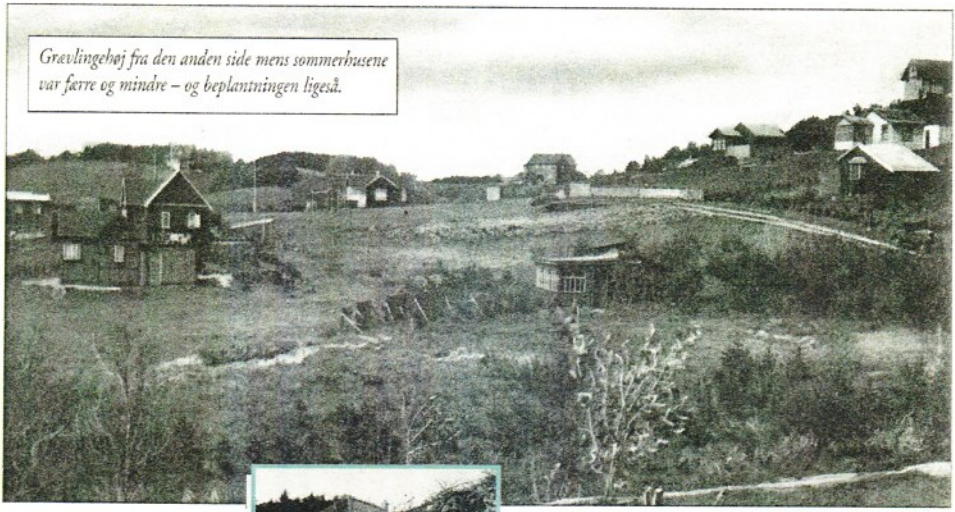

Grævlingehøj fra den anden side mens sommerhusene var færre og mindre – og beplantningen ligeså.

muligt at udpege det sted, hvor graven lå - nemlig ca. 300 meter syd for det daværende Kregme badehotel. Graven, som ikke længere er bevaret, indeholdt ingen oldsager, men skeletrester af to børn. Fundet har stor betydning for kortdægningen af Frederiksværk og omegns forhistorie, fordi mange lignende fund i vort område for længst er ødelagt, før registrering, og fredning af vor fortidsminder var almindeligt.

Hellekisten fra slutningen af bondestenalderen.

Bronzealderens højrækker

Nogle af vore forfædre synes at have været i besiddelse af særlig æstetisk sans. Man må i hvert fald konstatere, at bronzealderens gravhøje ofte er placeret i række på højdedrag med vid udsigt over både land og vand. Også på bakkedragene her ved Kregme - markant over fjorden - har gravhøjene ligget i både række og grupper.

I dag kan det være vanskeligt at fornemme højenes placering og oprindelige dominerende karakter i landskabet. De høje, som endnu eksisterer, ligger mere eller mindre skjult imellem sommerhusene eller gemt i haver og buskadser. Enkelte er rimeligt velbevarede, [eks. Præstehøj og Grævlingehøj, men flere er desværre helt eller delvist bortgravet eller overpløjet.

På kort fra 1700-årene kan man se, at der dengang lå langt flere høje på strækningen mellem Ll. Kregme og Ølsted end dem, der i dag er synlige eller registreret som sløjfede i museernes registre. Desværre har man intet kendskab til eventuelle fund fra højene i området, men det er ikke utænkeligt, at de folk, som har dyrket jorderne, er stødt på bronzesager eller gravurner, når de har lagt højene under plov eller direkte bortgravet dem.

I nyere tid, men før sommerhusene blev bygget, har man også benyttet sig

af højenes frie beliggenhed. På højen Øllehøj har man på et tidspunkt rammet en pæl med et sømærke ned gennem toppen af højen. Sømærket har således fra lang afstand været et synligt pejlemærke.

Også de efterfølgende perioder er sparsomt repræsenterede i de arkæologiske levn fra området ved stranden, men i baglandet vidner så håndfaste størrelser som landsbyerne Kregme og Ølsted og de middelalderlige kirker om rødder mindst tilbage til vikingetid og tidlig middelalder. Med de stedfaste landsby-

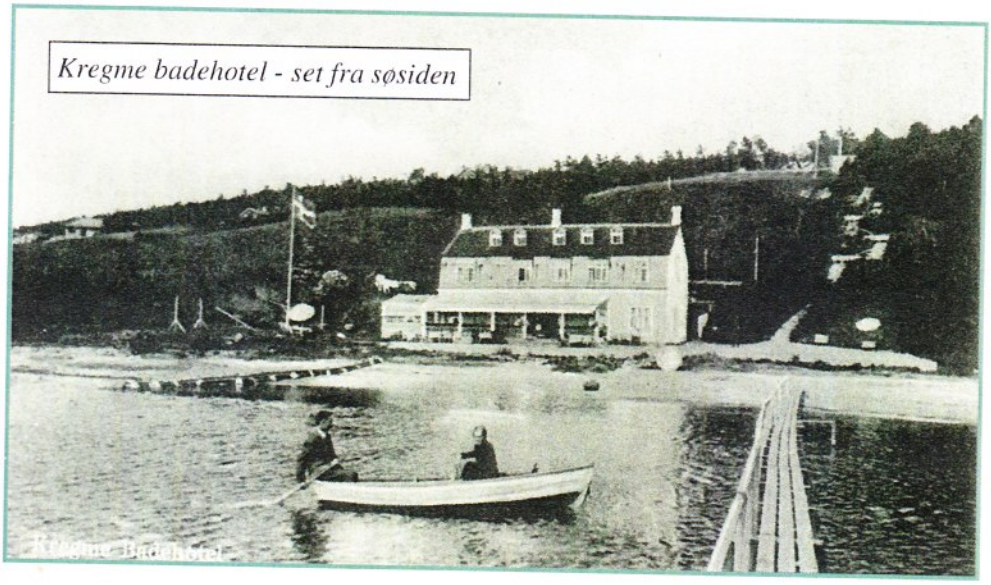

Kregme badehotel - set fra søsiden

Bronzehalsring

Vort kendskab til jernalderen på Frederiksværkegnen er endnu begrænset, men der forekommer enkelte depotfund fra perioden, der bekræfter, at også jernalderens mennesker færdedes her. Det eneste kendte fund fra området ved Kregme Strand er en snoet bronzehalsring med lille ringformet lukke. Den blev fundet i 1949 på en lav skrænt ned til stranden og befinder sig i dag på Nationalmuseet. Ringen kan dateres til den periode af oldtiden, som arkæologerne kalder for førromersk jernalder ca. 500 f.Kr. til år O.

er fulgte også et kulturlandskab, hvor byerne lå omgivet af dyrkede marker, enge, overdrev og skove - træk, der i det store hele prægede landskabet indtil slutningen af 1700-taller. Arealerne ved Roskilde Fjord var ikke mindst på grund af det kuperede terræn primært overdrevsjord.

Udstykningen

Da landsbyen Kregme var blevet udskiftet i 1794 og landsbyfællesskabet ophørte, lagde man en del af den gamle overdrevsjord under plov. Noget af jorden blev lagt til byens gårde - også

Rodes sommerhus (tv) november 1999 og Munchs sommerhus på Præsthøj ved kanten af fjorden.

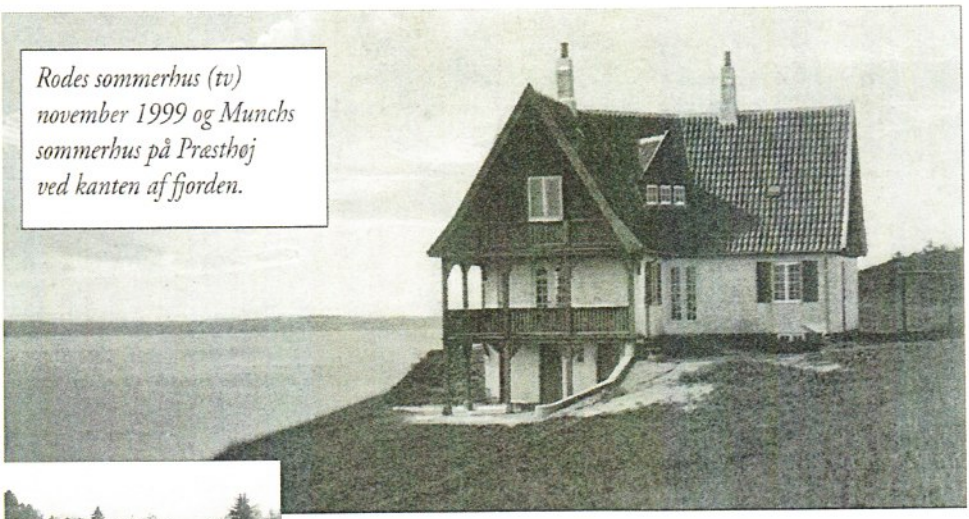

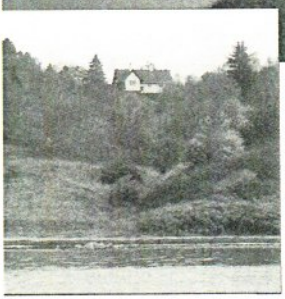

de nye udflyttergårde - mens en del af arealet ved fjorden blev udstykket i husmandslodder. Herved opstod f.eks. LI. Kregme som en husmandskoloni. Endnu i dag finder man nogle af de gamle husmandssteder, men ofte ombygget til sommerboliger og godt skjult blandt andre sommerhuse. I begyndelsen af 1900-årene var store dele af arealerne langs Kregme Strand mere eller mindre intensivt opdyrket, men der var dog tale om temmelig marginale og dårlige jorde.

Som den indledende lille beretning om frøknerne Bille og Moltke viste, opstod der allerede omkring århundredeskiftet en rekreativ interesse for det smukke område ved Roskilde Fjord. Og det var ikke kun adelsfrøknerne, der fandt området tiltrækkende. Efterhånden kunne de magre og ikke særlig rentable jorde sælges og udstykkes til sommerhusgrunde - først til folk fra samfundets højere lag. Siden kom sammensætningen af beboere i sommerhusområdet til i højere grad at afspejle et videre udsnit af landets befolkning. I området - af og til næsten helt ned ved stranden - skød der også badehoteller, bl.a. førnævnte Kregme Badehotel og pensionater op.

De radikale ministre

I første verdenskrigs sidste år og i mellemkrigsårene spøgte man med, at Danmark i realiteten blev regeret fra Kregme Strand. Her havde en kreds af de mest indflydelsesrige radikale ministre fået bygget markante arkitekttegnede sommerboliger. F.eks. havde håndværkere fra Frederiksværk under vejledning af arkitekten Povl Baumann i vinteren 1916-17 på en flere tønder land stor grund opført et meget karakterfuldt bræddebeklædt bindingsværkshus med åben veranda og flere altaner til indenrigsminister Ove Rode. Også

forsvarsminister Peter Munch samt konseilspræsident og justitsminister Carl Theodor Zahle havde sommerboliger i området. Denne flotte repræsentation af "Ministeriet Zahle" ved Kregme Strand gav altså anledning til betragtningen om, at landet til tider blev styret fra det nordsjællandske sommerhusområde.

De navnkundige beboere i området blev da også benyttet som salgsargument i materialer, der henvendte sig til interesserede købere af sommerhusparceller. I et lille hefte med billeder fra "et af de mest søgte Sommeropholdssteder i Nordsjælland'; der lovpriser det frodige og stærkt kuperede terræn med milevid og pragtfuld udsigt, udbydes 42 parceller til salg for mellem 1.355 og 8.070 kroner.

Som afslutning i heftet er der opstillet en fortegnelse over "Villa- og Grundejere i Kregome" for at antyde, hvilke fremragende personer, man har chance for at få som naboer, hvis man køber en parcel. Her nævnes foruden ministrene Rode og Munch samt frøknerne Bille og Moltke også folk som læge C. Neergaard, fhv. kgl. skuespiller Karl Mantzius, fru direktør Heilburh, statsgældsdirektør P.O.A. Andersen, teaterdirektør H. Hoffmann, justitsråd Elvius og grosserer G. Norholt

Det særlige landskab

Der kan synes at være langt mellem den ældre stenalders jægere og samlere til bedsteborgerne fra dette århundredes første halvdel. Som fællesnævner for disse og alle de andre, der gennem århundrederne har levet en del af deres liv eller på en eller anden måde afsat sine spor i landskabet ved Kregme Strand, står imidlertid en nær tilknytning netop til de særlige landskabelige træk. Både som jagt- og boplads, som forfædrenes sidste hvilested, som agerland og som rekreativt område har det karakteristiske landskab tiltrukket menneskene.

Marie Walther og Michael Ax

E-MAIL LISTE

Foreningen arbejder fortsat på at opbygge en liste over medlemmernes e-mail adresser, så vi kan nå ud til medlemmerne med andet end de 4 årlige udgivelser af Prøven. Derfor opfordrer redaktionen medlemmernes til fortsat at tilmelde sig vor e-mail liste. Der gøres nemmest ved en mail til:

ahv@mail.dk eller fhf@mailme.dk

Husk navn og gerne medlemsnummer og telefonnummer. Christina og Axel

HUSK HJEMMESIDEN

Søg informationer på den: **www.frvhistorie.dk**

KANON VALDE

I 2005 bragte Jul i Hundested en beretning om modstandsbevægelsen på Halsnæs. I Jul i Hundested 2010 bragtes artiklen "Kanon-Valde, skonnerten Isefjord og den tyske besættelse 1940-1945". Her fortælles historien om Valdemar Johannes Jensen fra Lynæs, ejer og skipper på skonnerten Isefjord. Han blev i 1944 arresteret af tyskerne. Valdemar Jensen, kaldet Kanon-Valde, arbejdede som dykker og sten - og vragfisker. Han brugte sit skib Isefjord til illegale transporter over Øresund til Sverige, indtil tyskerne arresterede ham i Dragør den 10. aug. 1944. Valdemar Johannes Jensen med sin besætning kom så via Vestre Fængsel til Frøslevlejren.

En række andre borgere fra Hundested og Lynæs blev også arresteret på grund af handlinger mod den tyske besættelse af Danmark 1940 – 1945. Fem kom til Vestre Fængsel og seks kom til Frøslevlejren, som var tysk interneringslejr. Den åbnedes i august 1944 i Frøslev Plantage tæt ved den dansk-tyske grænse. Lejren skulle bl.a. forhindre yderligere deportationer til Tyskland. Frøslevlejren var under tysk kommando, men en dansk ledelse tog sig af forplejning og sundhedstjeneste.

Hvem var Valdemar Jensen?

Valdemar Johannes Jensen blev født i 1903 i Havnelev Mark på Stevns som nr. 2 af 10 børn. Valdemar Jensen arbejdede som dykker og vragfisker. Han blev første gang skibsejer i 1930 med jagten Haabet I bygget i Kjerteminde i 1877 med hjemsted i Rødvig. I 1931 fik skibet hjemsted i Lynæs under navnet Clovelly (navnet på en engelsk fiskerby). Han giftede sig i Thorup kirke i oktober 1930 med Laura Dagny Larsen af Lynæs, Thorup sogn, født 1906. Fra 1935-1939 var han ejer af kutteren Johanne. Med dette skib fandt han i sommeren 1937 på 10-11 m vand ved Anholt flere gamle vrag, hvorfra han bjergede en række kanoner.

Umiddelbart før 2. verdenskrig købte Valdemar Jensen skonnerten Isefjord (bygget i 1874 i Frederikshavn, 29,7 bruttoregistertons, 16,95 m lang). Den

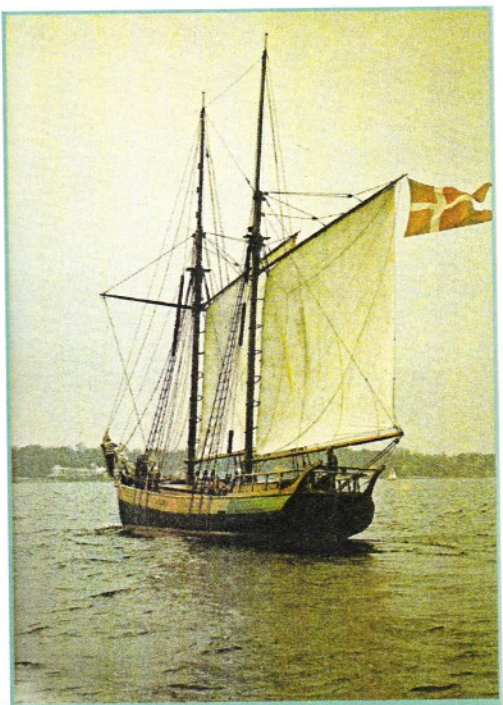

Isefjord i Øresund 1977. Foto fra Kaj Lund: Vinden er vor. Bind I, side 71. Borgen 1978

ejede han til 1948.

Isefjord under besættelsen

Flere kilder beretter, at Valdemar Jensen brugte Isefjord på flere måder til at yde en aktiv indsats i modstandsbevægelsen.

Fra 1943 var han blandt de mange, som transporterede flygtninge til Sverige. Isefjord blev brugt til at sejle jøder til Sverige fra Strøby på Stevns for modstandsorganisationen De frie Danske. Blandt eksemplerne på store transporter er nævnt, at 500 jøder den 8. oktober 1943 transporteredes fra Strøby til Klagshamn lidt syd for Malmö. Flygtningetransporterne fra Danmark til Sverige havde et meget stort omfang. Det anslås, at der alene i oktober-november 1943 blev sejlet ca. 7-8.000 jøder til Sverige med 500 – 1.000 sejladser fordelt på 2 – 300 både. Hertil kommer så godt 10.000 andre danske med en af de mange illegale Sverigesruter. Foruden transport af personer sejledes der også et betydeligt antal breve og andre dokumenter; det er anslået, at den illegale post svarede til mere end 100.000 forsendelser.

Desuden leverede Valdemar Jensen sprængstof til modstandsbevægelsen. Det er ikke oplyst, om han transporterede sprængstof fra Sverige til Danmark, eller om han købte sprængstof til brug ved fjernelse af vrag og gav det videre til sabotagegrupper.

Solglimt eller Lysglimt

Valdemar Jensen ansøgte i 1980 om den erstatning, som besættelsestidens ofre kunne få fra staten. Her oplyser han selv meget kort om sin deltagelse:

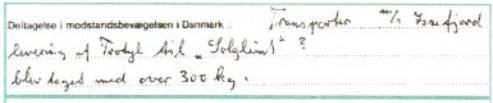
Deltagelse i modstandsbevægelsen i Danmark: Transporter m/s Isefjord levering af Trotyl til „Solglimt"? blev taget med over 300 kg.

Fra Valdemar Jensens ansøgning om erstatning dateret den 5. maj 1980 efter lov om erstatning til besættelsestidens ofre.

Det er sandsynligt, at Valdemar Jensen i en alder af 76 år ikke helt præcist husker navnet på den modstandsgruppe, som han samarbejdede med. Han har da også sat et spørgsmålstegn ved navnet. Det kan meget vel have drejet sig om gruppen Lysglimt.

Valdemar Johannes Jensen ca. 1938

Gruppen Lysglimt er ikke meget omtalt i litteraturen om besættelsestiden. Lysglimt blev til i 1941, hvor nogle politifolk fra Københavns amts Nordre Birk fandt sammen i en modstandsgruppe "Lysglimt" med det klare og enkle mål

at genere besættelsesmagten mest muligt.
I begyndelsen hjalp gruppen folk eftersøgt af Gestapo og folk, der rejste som kurerer mellem Sverige og Danmark. Fra 1943 organiserede Lysglimt transporter til Sverige, fremstillede sprængstof og "deporterede" farlige personer, som ikke kunne uskadeliggøres på anden måde. Andre i Lysglimt specialiserede sig i modtagelse af nedkastede våben og deres fordeling.
Modstandsgruppens medlemmer fortsatte i Hjemmeværnet, som blev oprettet efter 2. verdenskrig som en fortsættelse af modstandsbevægelsen.

Isefjords besætning arresteres i Dragør

I sommeren 1944 var Isefjord beskæftiget med at fiske fra vraget af M/Jt. "Ernte", der lå minesprængt udfor Vedbæk. Krigsforsikringen bad så Valdemar Jensen om at undersøge vraget af fartøjet "Rikke", der lå sunket i Køge bugt. På grund af dårligt vejr søgte Isefjord ind i Dragør havn den 9. august 1944. Havnefogeden i Dragør har for august måned 1944 noteret, at stenfiskeren Isefjord af Lynæs var indkommet i Dragør Havn og havde betalt 4,75 kr. i Havnepenge.
Foruden Valdemar Jensen bestod besætningen af bedstemand Martin Jensen, Valdemar Jensens ældre bror, og dykker Kaj Christensen fra Kastrup. Rigspolitiets Kystbevogtning har noteret, at besætningen den 10. august 1944 kl. 07.00 blev arresteret af tysk politi og ført bort. Beholdningen af sprængstof blev fjernet fra skibet.
I oktober 1944 fik modstandsbevægelsen fat i en tysk liste over danske fartøjer, som tyskerne havde identificeret som aktive i den illegale sejlads. Arrestationen af Isefjords besætning er nævnt i en dansk oversættelse.

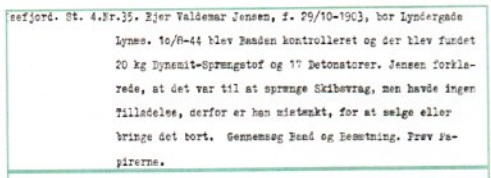
sefjord. St. 4.Nr.35. Ejer Valdemar Jensen, f. 29/10-1903, bor Lyndergade Lynæs. 10/8-44 blev Båden kontrolleret og der blev fundet 20 kg Dynamit-Sprængstof og 17 Detonatorer. Jensen forklarede, at det var til at sprænge Skibsvrag, men havde ingen Tilladelse, derfor er han mistænkt, for at sælge eller bringe det bort. Gennemsøg Båd og Besætning. Prøv Papirerne.

Fra tysk liste over danske fartøjer med illegale transporter.

I første omfang blev de tre besætningsmedlemmer ført til Dragørs lokale Gestapo station i Villa Pax, hvorfra de senere overførtes til Vestre Fængsel. Valdemar Jensen fik tæsk under forhør i Villa Pax; bragt til Vestre Fængsel i enecelle og blev på ny forhørt med tæsk. I slutningen af september 1944 har Kriminalrat Bunke, Shell-huset, sagt til Valdemar Jensens hustru, at sagen ville blive overladt til det danske politi, når tyskerne havde fundet ud af, hvorfra sprængstoffet stammede.

Opholdet i Frøslevlejren

To af besætningsmedlemmerne, Kaj Christensen og Valdemar Jensens storebror, Ole Martin Jensen overførtes til Frøslevlejren den 29. september 1944 og indsat i barak H 14, stue 11 og 12. Valdemar Johannes Jensen blev overflyttet til Frøslevlejren den 12. oktober 1944 og anbragt i barak H 14, stue 12 sammen med sin bror. Siden opholdet i Vestre Fængsel havde Valdemar Jensen mavesymptomer og kastede op ved næsten alle måltider i Frøslevlejren, ligesom han resten af livet havde dårlig

ryg. Opholdet i Frøslevlejren var naturligvis langt mindre grusom end et ophold i en koncentrationslejr i Tyskland, men der hvilede dog over alle en stadig frygt for at blive sendt sydpå. Der var i Frøslevlejren et humoristisk blad, Barakdjævelen, der blev fremstillet i barak H 14. I denne avis var bl.a. en tegning af livet i en af stuerne, blandt de indsatte ses en person i dykkerdragt. Dette kunne meget vel være Valdemar Jensen. Tegningen er ophængt i en af barakkerne i Frøslevlejrens museum.

Valdemar Jensen og de to øvrige besætningsmedlemmer blev alle i Frøslevlejren indtil befrielsen.

Isefjord og Valdemar Jensen efter besættelsen

Valdemar Jensen solgte Isefjord i 1948, hvorefter han ejede flere andre skibe; fra 1950 – 1975 Stærkodder, et sejlskib med hjælpemotor. Blandt Valdemar Jensens fund er også kanoner fra orlogsskibet Indfødsretten. Indfødsretten deltog i søslaget på Københavns Red den 2. april 1801, hvor det blev stærkt beskadiget. Englænderne forsøgte at bjærge skibet, men det blev opgivet og slæbt til Saltholm Flak, hvor det blev brændt og sank lidt nord for Middelgrunden. I 1953 opfiskede Valdemar Jensen tre kanoner med Stærkodder; en er udstillet i Tøjhusmuseets kanonhal i østre (venstre) side med museumsnummer a.579. De to andre kanoner er opstillet på Holmen i Kuglegården, hvor Forsvarskommandoen har til huse.

I tiden efter 1948 skiftede Isefjord ejer flere gange, indtil Erik Baron Gyldenkrone Rysensteen i 1971 købte og ombyggede skibet til turistsejlads i de danske farvande. Det blev fortøjet i Nyhavn, København, hvor han selv boede. Hans adresse har sikkert ikke været tilfældig. Erik Baron Gyldenkrone Rysensteen er efterkommer i 11. generation af Nyhavns grundlægger, hollænderen Henrik Rüse, som i 1664 blev adlet for bl. a. denne indsats. I år 2000 solgtes Isefjord til sin sidste ejer, skibet er nu skrottet.

Valdemar Johannes Jensen boede i Lynæs til sin død den 23. oktober 1990. Et af hans børnebørn bor nu i huset.

Efterskrift

Tak til de talrige, som har hjulpet med at skaffe oplysninger om Valdemar Johannes Jensen og skibet Isefjord. Især tak til Valdemar Jensens barnebarn, skibsbygger Hans Bendix, Hundested. Desuden tak til Dines Bogø, Dragør; Erik Baron Gyldenkrone Rysensteen, Hørsholm; fuldmægtig Ebbe Schultz, Arbejdsskadestyrelsen; lokalarkivar Henning Sørensen, Dragør Lokalarkiv; kontorfuldmægtig Ole Thomasen, Frøslevlejrens Museum; samt ikke mindst mange medarbejdere ved Frihedsmuseet og Rigsarkivet.

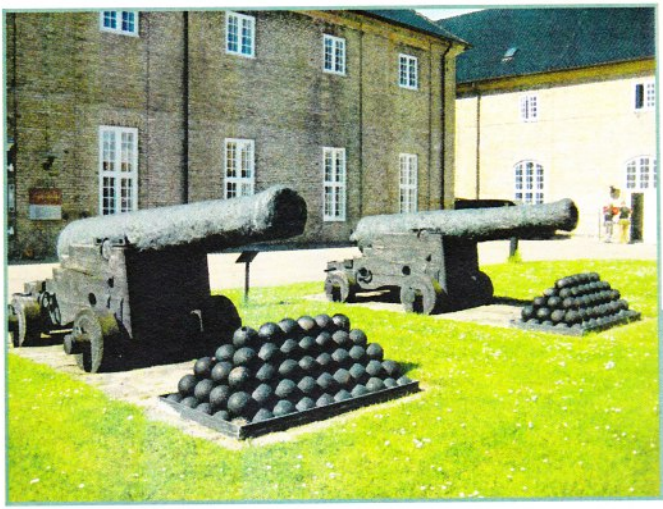

To af kanonerne fra Indfødsretten, bjerget af Valdemar Jensen i 1953. Opstillet på Kuglegården på Holmen.

Liste over kilder til Valdemar Jensens historie fås ved henvendelse til forfatteren.
Adresse: Nikolaj Mortensen, Carolinevej 26, 2900 Hellerup.
E-mail: nimo@dadlnet.dk

Nikolaj Mortensen

Redaktionens bemærkning: Nikolaj Mortensen har en fortid som læge på Hillerød Sygehus og han har tidligere skrevet artikler til Prøven. I maj 2008 udkom en af hans artikler - "Fra Frederiksværk til kz-lejren Neuengamme på grund af et punkteret bildæk" - som særnummer af Prøven.. Denne artikel om "Kanon-Valde", eller som han også er blevet kaldt "Dykker-Valde", har været bragt i "Jul i Hundested" i 2010. Vi bringer nu artiklen i fuld forståelse med Nikolaj Mortensen og dette flotte julehæfte, der udgives af Hundested Lokalhistoriske Forening. De to besætningsmedlemmer, der blev taget af Gestapo i august 1944 sammen med "Dykker-Valde", var hans bror Martin Jensen og Kaj Christiansen. Ingen af dem havde tilknytning til Hundested.

AFTÆGTSKONTRAKT

Mens vi meget aktuelt i hele landet har en heftig debat om efterløn og folkepension, har vi fra Jens Mortensen i Ølsted fået en meget detaljeret beretning, om hvordan en gårdejer i Auderød for små 200 år siden sikrede sin alderdom, da han ikke mere kunne klare det daglige slid med Øglehøjaarden. Den kontrakt vi her bringer, har lignet mange andre kontrakter, når en gårdejer overlod sin gård til sin søn. Hvordan så alderdommen har været for de, der ikke havde en gård at overdrage, melder denne historie ikke noget om.

1857

Imellem os Undertegnede, jeg Selvejergaardmand Ole Mortensen af Auderød, og jeg Støberiarbejder Morten Olsen af Frederiksværk er indgaaet og oprettet følgende

Afstaaelses og Undertagskontrakt

A: Jeg Ole Mortensen overdrager hermed fra Dato til min Søn ovennævnte Morten Olsen min Ejendomsgaard i Auderød By, Kregome Sogn under Frederiksværk Gods, som under Matr. No. 3a er skyldsat for Ager og Engs Hartkorn 5 Tdr. 3 Sky. 2 Fdkr 1½ Album med Gammelskat 35 Rdl 35 Sk med alle dertil hørende Bygninger og deri værende Indretninger, saa og de til Gaarden hørende Jorde, saavelsom den tilhørende Besætning, Inventarium, Kreaturer, mur og nagelfaste Appertinentier, Avls og Gaardens Redskaber, alt ved Stedet værende Hø og Halmfoder, samt Gødning, foruden forskellige mig tilhørende Løsøre Effekter, dog forbeholder jeg mig til enhver Tid at udtage de Dele af Indboet, Inventariet saavelsom af Kreaturer, som udfordres til Brug for mig og nuhavende Hustru Dorthe Nielsdatter i vor Levetid, med hensyn til hvilke Dele, som ved den Længstlevendes dødelige Afgang, bliver at forholde saaledes som i efterfølgende 4'de og 9'de Poster er bestemt, alt imod at Morten Olsen overtager den paa Ejendommen hæftede Prioritet til Statskassen 2100 Rdl. samt imod at han eller Ejendommens efterkommende Ejere præsterer til mig og Hustru, saa længe nogen af os lever, det herefternævnte Underlag og øvrige Præstationer, alt uden derfor at tilkomme nogen Godtgørelse saaledes:

1.

Der indrømmes os fri Bolig i en Undertagslejlighed, som indrettes dels i Gaardens Stuebygnings østre Ende, dels i 2 Fag nyt Hus som bliver at tilbygge sammen, hvoraf 3 Fag til Stue og Kammer ved et opførende Tværskillerum, 1 Fag til Skorsten og Udskud og 1 Fag til Tørvehus. Denne Bolig, der forsynes med de fornødne Vinduer, Døre, Skorsten, Loft og Gulv, og det hele sættes i forsvarlig Stand, samt fremdeles vedligeholdes af Køberen for hans egen Regning, skal være indrettet forinden det tillades Køberen eller andre at flytte ind paa den følgende Ejendom. Loftrummet over Aftægtsboligen er alene til mit og Hustruens Brug. Til fri Afbenyttelse overlades os Havejord udfor

Aftægtsboligen i Sønder, 36 Alen i Længden og 36 Alen i Bredden med derpaa værende Frugttræer, hvilken Haveplads stedse holdes forsvarlig indhegnet.

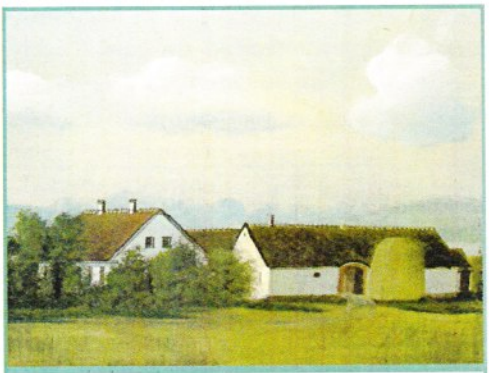

Sådan så Øglehøjgaard ud på et maleri fra omkring 1910.

2.
Paa ovennævnte Bolig, eller hvilket andet Sted vi maatte blive til sinds at tage Ophold indtil en Mils Afstands fra Gaarden, leveres os aarlig med gode forsvarlige Varer, Maal og Vægt: Fem Tønder Rug, 2 Tønder Byg, 2 Tønder Malt, fem Tønder Kartofler, en Skæppe Boghvedegryn, 1 levende fedt Svin af 10, Ti Lispunds Vægt. To Lispund Gede eJler Faarekød, Fire Ol Høstsild, to Skæppe Salt, fire levende fede Gæs, 16 Læs Pluddertørv, 2 Bunder Bøgekvas eller Tilslag i Skoven, samt 20 Rdl siger tyve Rigsdaler i Penge, dette Undertag ydes saaledes aarligt og første Gang for indeværende Aar, Sæd, Kartofler, Fedesvinet, Gede eller Faarekødet, Gæssene, Talg, Ost og Brændet, Mortensdag, Smøret med Halvdelen Sankt Hansdag og Mortensdag. Tørvene om Sommeren, naar de er tjenelig til Hjemkørsel. Sildene paa den Tid Sildefiskeriet om Efteraaret foregaar og Saltet paa den samme Tid. Pengene betales med Halvdelen hver gang, hvert Aars Sankt Hansdag og Mortensdag. Tørvene der præsteres i forsvarlige Læs, besørger Gaardens Ejer hjemkørt og opstablede i Tørvehuset. Endvidere forbeholder vi os 6 Stk Høns paa Gaarden samt for øvrigt fri Adgang til Gaardens Brønd og Vandsteder.
3.
Hvert Foraar leveres os en levende Galtgris paa Mindst 6 Ugers Alder, og hvert Efteraar et Lispund og otte Pund Hør og Blaar, tilsammen i brudt og skættet Tilstand, ligesom der hvert Aar saaes i Gaardens i dertil tjenlig Jord, et Fjerdingskar Hørfrø, hvoraf Afgrøden bliver til vor Afbenyttelse.
4.
Af den ved Gaarden værende Kreatur Besætning forbeholder jeg mig at udtage en Ko og tre Stykker Faar, der ved Gaarden og imellem dens bedst fodrede Kreaturer, gives fin og forsvarlig Græsning og Foder, dog for Lammenes vedkommende ikkun til hvert Aars Mikkelsdag, eller ogsaa om saadan maatte forlanges, enten af mig eller Hustru, udleveres os af Gaardens Ejer til vore Kreatures Vinterunderhold 200 er To Hundrede Lispund Halm, hvoraf 80 Lispund Rughalm, 80 Lispund Byghalm, 20 Lispund Havrehalm, 20 Lispund Bælgsædshalm, samt 100 er Et Hundrede Lispund Hø. Naar den Ko vi har udtaget til vor Benyttelse enten formedelst Alder eller tilstødende Aarsager ike længere er os tjenlig eller den

skulde dø, da forbeholder vi os stedse Ret til imellem Gaardens Køer at udtage en anden og god Ko, som ogsaa alene bliver til vor Afbenyttelse, men Gaardens Ejer erholder i saa Tilfælde, den udsatte Ko i levende eller Død Tilstand. I den Tid Koen staar gold leveres os daglig enten Morgen eller Aften 1 Pot sød Mælk.

5.

Dersom vi skulde blive til sinds at fraflytte Gaarden og vælge os et andet Opholdssted, skal Gaardens Ejer tilbringe os Undertaget savelsom Høet og Halmen og skal da i saadant Tilfælde med videre udbetale i Godtgøreldse for Kreaturenes Græsning aarlig 6 Rdl, er seks Rigsdaler, men i saa Fald bortfalder Ydelsen af den foran i Post 4 betingede Mælk.

6.

Naar enten jeg eller min Hustru ved Døden afgaar, da bortfalder af det foran bestemte Undertag aarlig en Tønde og fire Skæpper Rug, fire Skæpper Byg en Tønde Kartofler, 3 Lispund Flæsk, 1 Ol Sild og fem Rigsdaler i Penge, hvorimod alt øvrigt som anført bliver at levere og præstere indtil vi begge er døde.

7.

Gaardens Ejer befordrer vor Sæd til og fra Mølle forbager vort behøvende Brød og brygger vort Øl, besørger vor fornødne Vask og Renlighed, yder os Pleje og Opvartning i Sygdoms og Alderdomssvaghed samt forskaffer os fri Lægehjælp og Medisin

8.

Fremdeles skal han være pligtig til 2 Gange om Aaret at befordre os med Heste og Vogn til Købstad eller Slægt og Venner, og igen tilbage til Gaarden, dog maa hver Rejse ej overstige 3 Mils Afstand fra Gaarden ligesom samme ejheller kan forlanges præsteret i den travle Pløje og Høsttid.

9.

Naar vi ved Døden afgaar besørger og bekoster Gaardens Ejer vor hæderlige og anstændige Jordefærd efter Egnens Skik og Brug, og modtager han da ved den længstlevendes Død den os tilhørende Ko saavelsom Faarene. Alt hvad vi for øvrigt maatte efterlade os deles i 3 lige Dele imellem vor 3 Børn eller disses Arvinger, dog først efter at vores Datter Kirsten gift med Gaardmand Hans Hansen vor Nabo forlods har udtaget Moderens Gangklæder, en Dragkiste, en Klædeskiste. en Sofabænk. samt en Kobberkedel paa omtrent 2 Spanders Størrelse.

Øglehøjgaarden som den ser ud i februar 2011.

B: Jeg Morten Olsen forbinder herved mig og Arvinger samt Gaardens efterkommende Ejere til endelig at holde og efterleve alle de i denne Kontrakt mig paalagte Forpligtelser, som ogsaa sted-

se skal hvile paa Gaarden med Prioritet næstefter den Sum som Statskassen til enhver Tid har indestaaende i Ejendommen paa l'ste Prioritet, dog ikke for 10 Aars Restancer naar de ej tilbørlig paatales. Det stemplede Papir til denne Kontrakt, saavelsom dennes Thinglæsning m.m., bekostes af mig Morten Olsen, som ogsaa udreder alle med Skødets Udstedelse og Thinglæsning Halvprocents Afgift m.m, forbundne Omkostninger. Orginal Kontrakten overleveres Aftægtsfolkene hvorimod en ligelydende af begge Vitterligheds Vidner bekræftet Afskrift leveres mig Morten Olsen. De foranmeldte aarlige Aftægtspræstationer er i Overensstemmelse med Fordringen af 3 December 1828, paragraf 21, ansat til følgende Værdi:

Hushold med Haveplads	10 Rdl	
5 -Tønder Rug à 6 Rdl 36 sk	31 -	84 sk
2 -Byg à 5 -74	11 -	52 -
2 -Malt à 6 -32	12 -	64 -
1.-Skæppe Boghvedegryn	1 -	
2 -Ærter 1	40 -	
5 -Tønder Kartofler à 1 Rdl 48 Sk	7.-	48 -
1.-fedt levende Svin paa 10 Lispund	20 -	
1 -Lispund Faarekød	4 -	
40l -Høstsild	2 -	
4 -Ol Høstsild	1 -	21 -
4 -Stk levende fede Gæs		
6 -Pund Talg		
2 -6 Smør	2 -	
64 -8 Ost	48 -	
1½ Lispund Hør og Blaar	6 -	
1 -Fjerdingkar Hørfrø saaet	48 -	
16 Læs Tørv og 2 Bunker Brænde	19 -	
1 Ko fodret og græsset samt Mælken	15 -	
3. Stk Faar fodret og græsset		
9 en levende Gris og 6 Høns fødet	4 -	
i Penge	20 -	
Møl lerejser. Bagning, Brygning	4 -	
Pleje, Opvartning og Vask	5 -	
Befordring for Læge og andre Rejser	5 -	
	202-Rdl	
Hvilket Beløb beregnet for 5 Aar udgør	1010 -Rdl	
Huslejlighed, Indretning ansat til	100 -Rdl	
Og Begravelsesomkostninger	80 -Rdl	

FORENINGSARRANGEMENTER

Onsdag 16. februar, kl. 19:30

Frederiksværk – fortiden i billeder 1880 -1920
Museumsinspektør Søren la Cour Jensen

I Industrimuseets billedarkiv opbevares spændende materiale. Gennem en række mindre kendte historiske motiver fortælles fra Frederiksværks fortid. Bl.a. de gamle glaspladenegativer der viser familien Heegaards klunkehjem i Palæet og etableringen af den kunstige halvø i fjorden, hvor Det Danske Stålvalseværk skulle opføres.

Onsdag 16. marts, kl. 19:30

Forhistorien på Halsnæs - Nyere udgravninger
Museumsinspektør Esben Aarsleff

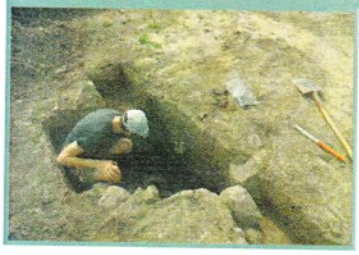

Udgravninger forskellige steder på Halsnæs har afdækket fund fra den yngre stenalder og frem til middelalderen. Foredraget vil præsentere fundene, samt sætte dem i perspektiv i forhold til den kommende tur, hvor vi skal se på lokaliteter fra jernalder, vikingetid og middelalder.

Onsdag den 13. april, kl. 19:00

Generalforsamling i Menighedshuset. Se indkaldelsen side 4.

Onsdag den 4. maj, kl. 19:30

Historiker Anders Dalsager
Modstandsbevægelsens likvideringer

Under besættelsen blev omkring 400 danskere likvideret af modstandsbevægelsen, fordi de var mistænkt for at hjælpe den tyske besættelsesmagt. I foredraget vil der blive fortalt om, hvem der især var mål for drabene – og hvilke personer og modstandsgrupper, der stod bag dem. Sidst, men ikke mindst, gives der et indblik i den betydning, likvideringerne fik for både modstandsbevægelsens kamp mod tyskerne og situationen i Danmark efter krigen.

Start kl. 18:00 ved Mindestenen i Nørregade. Derefter foredrag kl. 19:30

MUSEER OG ARKIVER

Industrimuseet Frederiks Værk Administration,
Torvet 18-20 ,3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 06 05
Åbningstid: tir. - fre. kl. 10-14
Hjemmeside: www.indmus.dk

Arsenalet
Lukket indtil videre.

Projektilmagasinet
Er under renovering..

Krudtværket
Åbningssæson: 29. maj - 31. aug.
og uge 42 Kl. 11-16 (mandag lukket)

Knud Rasmussen Hus
Åbningssæson: 1. apr. - 24. okt.
og uge 42 Kl. 11-16 (mandag lukket)

Hundested Lokalhistoriske Arkiv
Åbningstid: man. kl. 10-12 og ons. kl. 16.30 -17.30

Frederiksværk Brandmuseum
Åbningstid: Lørdag kl. 11-13 (eller efter aftale)

SPONSORER

Folkebibliotekerne Halsnæs
Torvet 41, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 78 41 00

Danske Bank
Nørregade 6, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 76 70 00

Arresødal Privathospital A/S
Arresødalvej 100, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 78 19 00

Det Classenske Fideicommis
Tromnæs Alleen 2F, 4800 Nykøbing F.
tlf. 54 44 70 29

Skolebiblioteket Enghaveskolen
Skolevej 1, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 15 66

Knudsen Plast A/S
Industrivej 21, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 76 01 01

Hans Holger Cykler
Vinderød Skov 3, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 23 23

DanSteel A/S
Havnevej 33, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 03 33

Bog og Idé - Frederiksværk
Nordcentret, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 52 40 01

Nordea Bank - Frederiksværk
Torvet 37, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 24 11

Vejby – Tibirke Selskabet
v/ Chr. Friis
Postbox 21, 3220 Tisvildeleje

Industrimuseet Frederiks Værk
Torvet 18-20, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 06 05